

แนวทางการพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูสอนการทอผ้าไหม แบบมีส่วนร่วมของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่

GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF PRISONERS TO BE THAI SILK WEAVING INSTRUCTORS WITH PARTICIPATION MODEL OF CHIANG MAI WOMEN CORRECTIONAL INSTITUTION

จันทรจิตร เที่ยงสิน¹ นรพรรณ โพธิ์พฤษ² และศิริอมร กาวิระ³

Junjit Thiensin¹ Naraphan Potipruek² and Siriamorn Kaweera³

¹ภาควิชาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยฟาอีสเทิร์น

²ภาควิชาการจัดการการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาอีสเทิร์น

³ภาควิชาการตลาด คณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น

¹Management Department, Business Administration Faculty, The Far Eastern University

²Tourism Management Department, Liberal Arts Faculty, The Far Eastern University

³Marketing Department, Business Administration Faculty, Northern College

Received: October 7, 2019 / Revised: February 3, 2020 / Accepted: February 12, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูสอนการทอผ้าไหม ประเมินศักยภาพของการพัฒนาครู ค้นหามาตรฐานการสร้างครูต้นแบบ และสร้างครูต้นแบบสอนการทอผ้าไหมของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประชากรและกลุ่มตัวอย่างมี 4 กลุ่มคือ 1) ผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม) ของกลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหมจำนวน 14 คน 2) ผู้ต้องขัง (ผู้เรียนใหม่) ของกลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหม จำนวน 14 คน 3) ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำงานของกลุ่มทอผ้าไหมทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ จำนวน 5 คน 4) อาจารย์ผู้สอน/วิทยากรผู้ให้ความรู้การทอผ้าไหมและทักษะการถ่ายทอดความรู้ จำนวน 2 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบสังเกต และแบบบันทึกกิจกรรม วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลคือ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยได้ผู้ต้องขังที่เป็นครูต้นแบบสอนการทอผ้าไหมของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ จำนวน 14 คน มีแนวทางการพัฒนาครูต้นแบบโดยแบ่งการอบรมเป็น 2 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้และทักษะการทอผ้าไหมสำหรับผู้ต้องขังที่ไม่เคยเข้าร่วมอบรม 2) กิจกรรมฝึกอบรมเพื่อพัฒนาให้เป็นครูสอนทอผ้าไหมรุ่นใหม่ ส่วนการประเมินศักยภาพของการพัฒนาครู มี 3 วิธี คือ 1) การประเมินตนเองของผู้ต้องขัง (ครูสอนการทอผ้าไหม) 2) การประเมินโดยผู้ปกครองโรงงาน 3) การประเมินตนเองของผู้ต้องขัง (ผู้เรียนใหม่) เกี่ยวกับความรู้และทักษะในกระบวนการทอผ้าไหมซึ่งเป็นการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังจากเรียนกับครูสอนการทอผ้าไหม การค้นหามาตรฐานการสร้างครูต้นแบบ (คุณสมบัติของครู) พบว่า ครูต้นแบบควรจะมีใจเย็น มีเวลาให้กับผู้เรียน ครูควรจะมีตักตวงคำพูด และการปฏิบัติตัวต่อผู้เรียน รวมทั้งไม่ใช้อารมณ์กับผู้เรียน รับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน เปิดโอกาสในการให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนและได้เรียนรู้ ชื่นชมหรือให้กำลังใจกับผู้เรียน

คำสำคัญ: การพัฒนาผู้ต้องขัง การพัฒนาครู ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่

Abstract

This research aimed at developing the prisoners to be Thai silk weaving instructors, assessing the potential of instructors development, finding standards for creating a model instructor, and building a model instructor for teaching Thai silk weaving of Chiang Mai Women Correctional Institution. This study was a participatory action research. There were 4 sample groups comprising 1) 14 prisoners (silk weaving instructors) from the Silk Weaving Professional Group, 2) 14 prisoners (new learners) from the Silk Weaving Professional Group, 3) 5 personnel including the director and officers of Chiang Mai Women Correctional Institution who were involved with the Silk Weaving Professional Group, and 4) 2 professional silk weaving instructors/lecturers. The data collecting instruments were an interview form, a questionnaire, an observation form, and an activity recording form. The content analysis was used for data analysis.

As for the research results, 14 prisoners were developed to be the model Thai silk weaving instructors for Chiang Mai Women Correctional Institution. There were guidelines for developing the model instructors by dividing the training into 2 activities including 1) training activities to provide silk weaving knowledge and skills for prisoners who have never attended the training, and 2) training activities to develop prisoners into a new generation of silk weaving instructors. Meanwhile, there were 3 methods to assess the potential of instructor development including 1) the self-assessment of the prisoners (silk weaving instructor), 2) the assessment by the factory leaders, and 3) the self-assessment of the prisoners (new learners) about the knowledge and skills in the weaving process, which was a comparison of changes before and after learning with the weaving instructors, and the searching for a standard of creating the model instructor (qualifications of the instructor). It was found that the model instructors should be patient and have times for the learners. The instructors should be careful with the words and behaviors toward the learners including not using emotions with the learners. They should listen to the opinions of the learners and give them the opportunity to practice and learn as well as appreciate or encourage the learners.

Keywords: Development of Prisoners, Development of Instructors, Chiang Mai Women Correctional Institution

บทนำ

ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่เป็นหนึ่งในเรือนจำที่ทำหน้าที่ดูแลนักโทษหญิง ดำเนินการฝึกอบรมวิชาชีพต่างๆ ให้กับผู้ต้องขังตามวิสัยทัศน์และพันธกิจของกรมราชทัณฑ์ เพื่อฝึกทักษะประสบการณ์วิชาชีพให้เป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพสุจริตภายหลังจากพ้นโทษ การทอผ้าไทยพื้นบ้านเป็นหนึ่งในวิชาชีพที่ฝึกอบรมให้ผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิง

เชียงใหม่ โดยสอนการทอผ้าฝ้ายและผ้าชาวเขา (โดยกิ๊ว) Thiensiri, Kaweera & Potipruek (2016: 1-4) ได้กล่าวว่า ในปี พ.ศ. 2556 ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่เล็งเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ผ้าไหมไทยว่าเป็นงานหัตถกรรมที่ทรงคุณค่า เป็นสินค้าที่มีมูลค่าสูง หวังว่าจะสร้างรายได้ให้ผู้ต้องขังดูแลตนเองและส่งรายได้เลี้ยงดูแลครอบครัวที่อยู่ภายนอกทัณฑสถานได้ จึงเริ่มสอนการทอผ้าไหมขึ้น

ซึ่งไม่มีใครที่รู้เรื่องการทอผ้าไหมมาก่อนเลย ในช่วงแรกของการฝึกวิชาชีพอทผ้าไหมพบปัญหาและอุปสรรคมากมาย อาทิ ผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ไม่มีความรู้และทักษะการทอผ้าไหม ขาดความรู้เรื่องวัตถุดิบในการทอผ้าไหม ขาดเงินทุนสนับสนุน งบประมาณจำกัด ที่ทอผ้าไหมไม่ได้มาตรฐาน รววิทยากรภายนอกเข้ามาสอน บุคคลภายนอกไม่สามารถเข้า-ออกได้สะดวก ไม่มีหลักสูตรการทอผ้าไหม เป็นต้น

คณะวิจัยได้วางแผนการดำเนินงานวิจัย เป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เพื่อวางรากฐานของความรู้ด้านการผลิตสู่การสร้างรายได้ในอนาคต โดยทำให้ผู้ต้องขังรู้และทำได้ในทุกขั้นตอนของการทอผ้าไหม และระยะที่ 2 เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งของฐานการผลิต (การทอผ้าไหม) โดยการสร้างความชำนาญการให้ผู้ต้องขังเป็นครูต้นแบบสอนการทอผ้าไหม ถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นต่อไป ทำให้เกิดโครงการวิจัยระยะที่ 1 เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพอทผ้าไหมแบบมีส่วนร่วมของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่” Thiensiri, Kaweera & Potipruek (2016: 269-278) ได้ดำเนินการวิจัยร่วมกันกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันศึกษาถอดบทเรียนรูปแบบการเรียนการสอนและกระบวนการทอผ้าที่ผ่านมา ร่วมกันกำหนดปัญหาและความต้องการของกลุ่มวิชาชีพอทผ้าไหม ร่วมกันออกแบบหลักสูตร ทดลองใช้หลักสูตร และร่วมกันสรุปบทเรียน ประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยนำไปสู่การใช้ประโยชน์คือ หลักสูตรวิชาชีพอทผ้าไหมแบบมีส่วนร่วม ช่วยแก้ปัญหาผู้ต้องขังที่ขาดความรู้ในทุกขั้นตอนการทอผ้าไหม จากที่เคยเรียนรู้เฉพาะบางขั้นตอน และความรู้จำกัดเฉพาะผู้ต้องขังที่ได้เรียนกับวิทยากรเท่านั้น รวมทั้งมีข้อจำกัดเรื่องการจัดหาวิทยากรมาสอนในทัศนสถานฯ เนื่องจากวิทยากรสอนทอผ้าไหมมีจำนวนน้อย หากคนสอนยาก งบประมาณค่าตอบแทนวิทยากรมีจำกัด ในงานวิจัยระยะที่ 1 นี้ได้แก้ปัญหาโดยการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากวิทยากร บรรยาย สาธิต และลงมือปฏิบัติ จนผู้ต้องขังสามารถทำได้จริง นอกจากนี้ ที่กล่าวมาแล้วนั้นยังมี

สิ่งสำคัญที่ได้จากงานวิจัยคือ ผู้ต้องขังเห็นคุณค่าของตนเองเพิ่มขึ้น ได้เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ระหว่างผู้ต้องขังด้วยกัน มีวิธีคิดและการทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น ยังได้ขยายผลสู่การสร้างผู้ต้องขังเป็นครูผู้สอนทอผ้าไหมจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป

ในงานวิจัยระยะที่ 2 แก้ปัญหาผู้ต้องขังรายใหม่ที่เข้ามาในกลุ่มวิชาชีพอทผ้าไหม ไม่เคยทอผ้าไหมมาก่อน ทอผ้าไม่เป็น และปัญหาผู้ต้องขังที่ทอผ้าไหมได้ ย้ายโรงงานหรือย้ายกลุ่มฝึกวิชาชีพอื่นภายในทัศนสถาน ย้ายกลับภูมิลำเนา หรือย้ายไปเรือนจำที่ใกล้บ้าน หรือพ้นโทษ ซึ่งนับวันจะมีผู้ต้องขังรายใหม่เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย 10-15 คนต่อปี เข้ามาในกลุ่มวิชาชีพอทผ้าไหมและจำนวนผู้ต้องขังที่ทอผ้าไหมได้ลดลงเฉลี่ยร้อยละ 20-25 จึงจำเป็นต้องหาแนวทางการถ่ายทอดความรู้กันเองของผู้ต้องขังภายในทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ ค้นหามาตรฐานการสร้างครูต้นแบบ และสร้างครูต้นแบบสอนการทอผ้าไหมของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่

คณะวิจัยจึงเล็งเห็นว่า ควรออกแบบกระบวนการเติมเต็มผู้ต้องขังที่จะเป็นครูให้เกิดความชำนาญ ให้มีความเชื่อมั่น และไม่ยึดติดความรู้อยู่กับคนๆ เดียว ให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับเพื่อนๆ บนพื้นฐานของความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมสรุปบทเรียน ถอดบทเรียนองค์ความรู้ที่ได้เป็นแนวทางการสร้างครูต้นแบบการทอผ้าไหมให้กับทัศนสถานหรือเรือนจำอื่นต่อไป โดยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เป็นการทำให้วิจัยภายใต้เรื่อง “แนวทางการพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูสอนทอผ้าไหมแบบมีส่วนร่วมของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่”

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูสอนการทอผ้าไหมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิชาชีพอทผ้าไหม ทัศนสถานหญิงเชียงใหม่
2. เพื่อประเมินศักยภาพของการพัฒนาครู (ผู้ต้องขัง) สอนการทอผ้าไหม

3. เพื่อค้นหามาตรฐานการสร้างครุต้นแบบ การทอผ้าไหมของทอทสถานหญิงเชียงใหม่

4. เพื่อสร้างครุต้นแบบ (ผู้ต้องขัง) สอนการทอผ้าไหมของทอทสถานหญิงเชียงใหม่

บททวนวรรณกรรม

การพัฒนาครู

แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาครู มีผู้กล่าวไว้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาครูไว้หลายแบบ ดังเช่น Maharatanasakul (2013: 96-98) ได้เสนอขั้นตอนการฝึกอบรมหรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในเชิงองค์กรธุรกิจไว้ว่า การฝึกอบรมเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การประเมินความจำเป็นในการฝึกอบรมหรือการแสวงหาความจำเป็นของการฝึกอบรม มิใช่เป็นความต้องการฝึกอบรมของพนักงาน แต่เป็นการหาความจำเป็นในการฝึกอบรมโดยศึกษาจากวัตถุประสงค์ นโยบาย หรือภารกิจขององค์กรหาได้ อย่างไรก็ตามการแสวงหาความจำเป็นในการฝึกอบรมมีวิธีการหาอยู่ 3 วิธี ดังต่อไปนี้ 1) การวิเคราะห์องค์กรหรือภารกิจขององค์กร แล้วเอาภารกิจขององค์กรเป็นตัวตั้ง ลบด้วยความเป็นจริงของคุณสมบัติพนักงานว่ามีความรู้ความสามารถพอที่จะทำให้บรรลุภารกิจขององค์กรหรือไม่ 2) วิเคราะห์การดำเนินงาน 3) วิเคราะห์ปัจเจกบุคคล ขั้นตอนที่ 2 การฝึกอบรมและพัฒนาเป็นการคัดเลือกหลักสูตรและวิธีการที่จะสอนหรือฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 3 ประเมินผล เป็นการประเมินผลที่ได้จากการฝึกอบรม Boonpirom (2014: 8) ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาครูคือ การให้ได้ครูที่มีคุณภาพ ขั้นตอนแรกมีความสำคัญที่สุดที่จะต้องให้ได้บุคคลที่เหมาะสมสำหรับที่จะออกไปประกอบอาชีพครูที่เป็นวิชาชีพโดยให้บุคคลดังกล่าวได้มีความรู้ ความเข้าใจว่าการเข้ามาเรียนครูกับการได้รับการบรรจุเป็นการคัดเลือกที่แตกต่างกัน เป็นส่วนประกอบให้ได้ครูที่มีคุณภาพ Chumjit (2015: 33) ได้กล่าวถึงหลักการพัฒนาครูว่า หลักการพัฒนาโดยทั่วไปจะมุ่งเน้นที่การพัฒนาบุคคล ความครอบคลุม ความต่อเนื่อง การจัดความดี และความมั่นคงถาวร

จากหลักการดังกล่าวนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาครูหรือการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานต่างๆ มีหลักการพัฒนาครู 5 ประการ ดังนี้ 1) การพัฒนาครูต้องมุ่งเน้นการพัฒนาตนเองของครู หมายความว่าในการพัฒนาครูนั้นจะต้องเน้นไปที่การพัฒนาตนเองของครูแต่ละคนเสียก่อน ทั้งนี้เพื่อให้ครูแต่ละคนได้พัฒนาศักยภาพของตนให้เจริญเต็มที่เมื่อครูมีความเจริญงอกงาม มีความสมบูรณ์อย่างเพียงพอแล้ว ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะร่วมด้วยช่วยกันพัฒนาองค์กรให้เจริญก้าวหน้า สามารถดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่กำหนด 2) การพัฒนาครูต้องมุ่งเน้นความครอบคลุมทุกด้าน หมายความว่า จะต้องพัฒนาครูให้เกิดความรู้ ความชำนาญทุกๆ ด้าน เช่น มีความรู้ความเข้าใจเทคนิคการสอนใหม่ๆ สามารถใช้เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้ความเข้าใจ เป็นต้น 3) การพัฒนาครูต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง หมายความว่า ไม่ว่าบุคคลที่เป็นครูนั้นจะมีคุณวุฒิมากน้อยเพียงใด สอนในระดับใด จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ ทั้งนี้ เพราะความเจริญก้าวหน้าเป็นคุณลักษณะที่สำคัญยิ่งของมนุษย์บุคคลอื่นจะให้ความเคารพยกย่องในความรู้ ความชำนาญของบุคคลที่มีความเจริญก้าวหน้าความสามารถของบุคคลจะสัมพันธ์กับความเข้าใจในงานที่กำลังปฏิบัติ และมีความสำคัญยิ่งคือ บุคคลที่ปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพ ย่อมเป็นบุคคลที่มีคุณค่าและควรให้การสนับสนุนเพื่อปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่ที่สำคัญต่อไป 4) การพัฒนาครูต้องมุ่งเน้นการจัดความดีหรือข้อบกพร่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้ประกอบวิชาชีพครูโดยทั่วไป เช่น ความบกพร่องด้านคุณธรรม ศีลธรรม ความเฉื่อยชาในการทำงาน ความไม่กระตือรือร้นต่อความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพและการขาดเทคนิควิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น 5) การพัฒนาครูต้องมุ่งส่งเสริมความมั่นคงถาวรและความเจริญก้าวหน้าให้แก่ครู หมายความว่า การจัดกิจกรรมใดๆ เพื่อการพัฒนาครูนั้น นอกจากจะได้กระทำให้ครอบคลุมตามหลักการดังกล่าวข้างต้นแล้ว จะต้องกระทำ

เพื่อให้ครูเกิดความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพ มีความมั่นคงต่อวิชาชีพ และเกิดความรู้สึกรักภาคภูมิใจต่องานวิชาชีพของตนเองเสมอ

Arsae et al. (2013: 19) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเยาวชนให้เป็นครูสอนอัลกุรอานระบบกีรออาตีศูนย์การเรียนรู้อัลกุรอานระบบกีรออาตีมัสการุลกุรอานนี้พบว่า กระบวนการพัฒนาเยาวชนของชุมชนให้เป็นผู้สอนเริ่มจากการทบทวนกระบวนการเรียนการสอนเพื่อเป็นชุดความรู้สำหรับเยาวชนและสร้างการเรียนรู้แก่ครูอาตีร่วมกัน จากนั้นครูและคณะกรรมการมัสยิดกำหนดคุณสมบัติเยาวชนที่จะคัดเลือกมาเป็นครูโดยมีคุณสมบัติ 5 ประการ คือ มีอัคลาคดี (จรรยาบรรณ) อ่านอัลกุรอานได้ มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา และได้รับการยอมรับจากชุมชน คัดเลือกเบื้องต้นพร้อมประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาและรับรองร่วมกัน พัฒนาเยาวชนที่ได้รับการคัดเลือกโดยเสริมความรู้เรื่องตัจวิด พร้อมเสริมเทคนิคการสอนให้เด็กเข้าใจง่าย จำง่าย สำหรับการประเมินผลได้ใช้ข้อสรุปความความคิดเห็นของผู้นำและผู้เข้าร่วมการประชุมในการฝึกเด็กให้เป็นครูกีรออาตีสามารถสอนน้องได้อย่างถูกต้อง

Chetragran (2009: 192) ศึกษาแนวทางการเรียนรู้สู่ความเป็นเลิศของการพัฒนาอาชีพพอด้าใหม่ตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ผลการศึกษาพบว่า การเรียนรู้มีรูปแบบดำเนินการใช้วิธีการสอนภาคทฤษฎีด้วยการบอก อธิบาย ให้ท่องจำ ให้ดูตัวอย่างของจริง และเรียนรู้ภาคปฏิบัติด้วยการปฏิบัติจริงที่กลุ่มอาชีพในชุมชนในลักษณะของ On the Job Training

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักการพัฒนาครูดังกล่าวข้างต้น คณะวิจัยสรุปได้ว่าแนวทางการพัฒนาครู มี 3 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 การประเมินความจำเป็นและความต้องการของผู้ที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นครู เพื่อขจัดจุดด้อยหรือข้อบกพร่องต่างๆ ขั้นตอนที่ 2 การฝึกอบรมและพัฒนาให้ครูมีความพร้อมทั้งความรู้และ

ความชำนาญทุกๆ ด้าน ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลที่ได้จากการฝึกอบรม

การวิจัยแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งผู้กล่าวไว้เกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วมไว้หลายแบบ ดังเช่น Cohen & Uphoff (1981: 6) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมนั้นสมาชิกต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ มิติที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นการมีส่วนร่วมในคิดวิเคราะห์และตัดสินใจว่าควรจะทำโครงการโครงการใดบ้างอย่างไร รวมไปถึงการวางแผนกิจกรรมต่างๆ ก่อนลงมือปฏิบัติ มิติที่ 2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการสละเวลา แรงงาน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรต่างๆ ด้วยความเต็มใจ และมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ดำเนินการ มิติที่ 3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) เป็นการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่ ผลประโยชน์ทางวัตถุ เช่น รายได้ ผลผลิต ทรัพย์สิน เป็นต้น ผลประโยชน์ทางสังคม เช่น สิ่งของสาธารณะ โรงเรียน แม่น้ำลำคลอง ถนน เป็นต้น และผลประโยชน์ด้านบุคคล เช่น การมีอำนาจ ชื่อเสียง การยอมรับจากสังคม การยอมรับนับถือตนเอง เป็นต้น มิติที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการมีส่วนร่วมในการวัดผลติดตามผล เพื่อหาข้อดีและข้อเสีย เพื่อนำไปเป็นแนวทางแก้ไขการดำเนินการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หากประชาชนได้มีส่วนร่วมในขั้นนี้ จะทำให้เกิดพลังความคิดในการพัฒนาหรือนำไปประยุกต์ใช้ในอนาคตได้ Gillis & Jackson (2002) และ McNiff & Whitehead (2011) ได้กล่าวว่า วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมมีหลายวิธี โดยจะต้องพิจารณาตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ และร่วมมือในการสร้างวิธีที่เหมาะสม ได้แก่ การสนทนากลุ่ม การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการบันทึกข้อมูล การสัมภาษณ์ การบันทึกประจำวันและบันทึกส่วนบุคคล แบบสอบถาม และการสำรวจ ซึ่งเป็นวิธีการที่

มีนิยามใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและ Walaisatian (2005) ได้ให้ความเห็นว่ากระบวนการแบบมีส่วนร่วม มี 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้มาเรียนรู้สภาพของชุมชน 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยรวมกลุ่มอภิปรายแสดงความคิดเห็น เพื่อกำหนดนโยบาย วิธีการ และแนวทาง การดำเนินงานร่วมกัน 3) การมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุ แรงงาน ทุนหรือเข้าร่วมการบริหารงาน 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน 5) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนา เพื่อจะแก้ไข ปัญหาต่างๆ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น คณะวิจัยสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมคือ การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งในกระบวนการการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 ขั้นตอน 1) ขั้นตอนเตรียมการวิจัย ได้แก่ สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เตรียมทีมวิจัยและเครือข่ายความร่วมมือ และทีมจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาการวิจัย เตรียมคำถามสำหรับเป็นแนวทางสนทนา เตรียมสถานที่เครื่องมืออุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก 2) ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ได้แก่ ร่วมกันศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน กำหนดปัญหาวิจัย การออกแบบการวิจัยและกำหนดแผนงานโครงการวิจัย ปฏิบัติตามโครงการวิจัย 3) ขั้นตอนติดตามและประเมินผล ได้แก่ ร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่เป็นผลของการวิจัย จัดเวทีเพื่อนำเสนอผลการวิจัยเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงการสานต่อผลการวิจัยไปดำเนินงานแก้ไขปัญหาคือหรือพัฒนากลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหม ทักษสถานหญิงเชียงใหม่ต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action

Research) ซึ่งมีผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิจัยอันประกอบด้วย 1) ผู้ต้องชั่งกลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหม 2) ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำงานของกลุ่มทอผ้าไหมทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ 3) วิทยากร/ผู้เชี่ยวชาญให้ความรู้การทอผ้าไหมและการถ่ายทอดความรู้ 4) นักวิชาการ (อาจารย์จากมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น) และ 5) หน่วยงานภาคีเครือข่าย ได้แก่ กรมหม่อนไหม โดยขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มี 3 ขั้นตอน ตั้งแต่ 1) ขั้นตอนเตรียมการวิจัย 2) ขั้นตอนดำเนินการวิจัย และ 3) ขั้นตอนติดตามและประเมินผล ในช่วงก่อนการดำเนินงานวิจัย เป็นการเริ่มต้นขั้นตอนการเตรียมการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น และวิเคราะห์สภาพปัญหา/จุดอ่อน ข้อจำกัด/อุปสรรค โอกาส และจุดเด่น/จุดแข็ง สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน กำหนดปัญหาวิจัย เข้าสู่ช่วงระหว่างดำเนินการดำเนินงานวิจัยจะใช้หลักการดำเนินงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมในแนวทางการพัฒนาผู้ต้องชั่งให้เป็นครูสอนการทอผ้าไหม มี 6 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 คัดเลือกผู้ต้องชั่งที่จะเป็นครูสอนการทอผ้าไหม ขั้นที่ 2 ศึกษาและวิเคราะห์ความจำเป็นและความต้องการในการเสริมสร้างความชำนาญ ขั้นที่ 3 แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับวิทยากรเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการถ่ายทอด ขั้นที่ 4 วางแผนและดำเนินการพัฒนาครู (ผู้ต้องชั่ง) เสริมสร้างชำนาญโดยการฝึกปฏิบัติ ขั้นที่ 5 ฝึกปฏิบัติการเป็นครูพี่เลี้ยง ครูผู้ช่วย และทดลองใช้หลักสูตร และขั้นที่ 6 ร่วมกันออกแบบออกแบบแนวทางการพัฒนาผู้ต้องชั่งให้เป็นครูสอนการทอผ้าไหม ซึ่งหลังการดำเนินงานวิจัยคาดว่าจะได้ผลลัพธ์คือ 1) ผู้ต้องชั่ง (ครูพี่เลี้ยง ครูผู้ช่วย) เกิดความชำนาญในขั้นตอนที่จะสอน 2) ผู้ต้องชั่ง (ครูพี่เลี้ยง ครูผู้ช่วย) สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ 3) ได้ทดลองใช้และปรับปรุงหลักสูตรฯ (จากงานวิจัยระยะที่ 1) 4) ออกแบบแนวทางการพัฒนาผู้ต้องชั่งให้เป็นครูสอนการทอผ้าไหม

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีขอบเขตด้านพื้นที่คือ ทักษสถานหญิงเชียงใหม่ โดยการดำเนินงานวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้มี 4 กลุ่ม คือ 1) ผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม) ของกลุ่มวิชาชีพทอไหม ทักษสถานหญิงเชียงใหม่ จำนวน 16 คน ใช้วิธีการเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างแบบมีจุดมุ่งหมาย หรือการเลือกแบบจำเพาะเจาะจง เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้ต้องขังที่ผ่านการเรียนกระบวนการทอผ้าไหมจากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญการทอผ้าไหม ในงานวิจัยระยะที่ 1 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 14 คน 2) ผู้ต้องขัง (ผู้เรียนใหม่) ของกลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหม ทักษสถานหญิงเชียงใหม่ ใช้วิธีการเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างแบบมีจุดมุ่งหมาย หรือการเลือกแบบจำเพาะเจาะจง เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้ต้องขังที่ไม่เคยเข้าร่วมโครงการวิจัยระยะที่ 1 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 14 คน 3) ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำงานของกลุ่มทอไหม ทักษสถานหญิงเชียงใหม่ ใช้วิธีการเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างแบบมีจุดมุ่งหมาย หรือการเลือกแบบจำเพาะเจาะจง เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยดุลพินิจของผู้อำนวยการทักษสถานหญิงเชียงใหม่ เลือกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มฝึกวิชาชีพทอผ้าไหม ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 คน 4) อาจารย์ผู้สอน/วิทยากรผู้ให้ความรู้การทอผ้าไหมและทักษะการถ่ายทอดความรู้ในทักษสถานหญิงเชียงใหม่ ใช้วิธีเลือกแบบจำเพาะเจาะจงเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของทักษสถานหญิงเชียงใหม่เพื่อพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพทอผ้าไหมยกดอกลำพูน จึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 2 คน คือ อาจารย์ปรีชาเกียรติ บุญเกียรติ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นัทธ์ อิศภากรณ์ ขอบเขตของเนื้อหา คือ เป็นการพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูผู้สอนการทอผ้าไหมเริ่มตั้งแต่การกรอไหม สาวไหม เข้าฟันหวี และเข้าหัวม้วน เก็บตะกอกเขาเหยียบ เขียนลาย คัดลาย เก็บตะกอดอก และทอผ้า

ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบสังเกต และแบบบันทึกกิจกรรม วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลคือ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยมีขั้นตอนการวิจัย 12 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การศึกษาความพร้อมและสถานการณ์ปัจจุบันของกลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหม รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์รายบุคคล การสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม และบันทึกข้อมูลจากผู้ปกครองโรงงาน ผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม) และผู้ต้องขัง (ผู้เรียนใหม่)
- 2) การประเมินก่อนการเสริมสร้างทักษะความชำนาญด้านการทอผ้าไหมและการคัดเลือกผู้ต้องขังเป็นครูสอนทอผ้าไหม รวบรวมข้อมูลโดยประเมินทักษะความชำนาญในกระบวนการทอผ้าไหม และสนทนากลุ่มเพื่อทบทวนและยืนยันรายชื่อผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม)
- 3) การศึกษาความจำเป็นและความต้องการของผู้ต้องขังต่อการพัฒนาให้เป็นครูสอนทอผ้าไหม รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์รายบุคคล การสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม และบันทึกข้อมูล
- 4) การวางแผนการพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูสอนทอผ้าไหม รวบรวมข้อมูลโดยการระดมสมองเพื่อกำหนดแผนการพัฒนาผู้ต้องขังร่วมกัน
- 5) การเสริมสร้างทักษะความชำนาญการในกระบวนการทอผ้าไหมและการทักษะการถ่ายทอดที่ดีและคุณลักษณะความเป็นครูที่ดีให้แก่ผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม) รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม และบันทึกข้อมูล
- 6) การประเมินตนเองก่อนและหลังของผู้ต้องขัง (ครูสอนการทอผ้าไหม) ด้านทักษะความชำนาญการในกระบวนการทอผ้าไหม และทักษะการถ่ายทอดความรู้ รวบรวมข้อมูลโดยประเมินตนเองก่อนและหลังของผู้ต้องขัง (ครูสอนการทอผ้าไหม) การสัมภาษณ์รายบุคคลและบันทึกข้อมูล
- 7) การคัดเลือกผู้ต้องขัง (ผู้เรียนใหม่) รวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มและบันทึกข้อมูล

8) การวางแผนเตรียมการสอนผู้เรียนใหม่ รวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม และบันทึกข้อมูล

9) การดำเนินงานการฝึกปฏิบัติการเป็นครูสอนการทอผ้าไหม รวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และบันทึกข้อมูล

10) การประเมินตนเองเปรียบเทียบกับก่อนและหลังความรู้และทักษะในกระบวนการทอผ้าไหมของผู้ต้องขัง (ผู้เรียนใหม่) รวบรวมข้อมูลโดยแบบประเมินตนเองเปรียบเทียบกับก่อนและหลังของผู้ต้องขัง (ผู้เรียนใหม่)

11) ระดมสมองถอดบทเรียนแนวทางการพัฒนาครูต้นแบบ

12) การคืนข้อมูล จัดเวทีนำเสนอผลการดำเนินงานวิจัยแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องอันประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ฯ ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ เชียงใหม่ ผู้อำนวยการและเจ้าพนักงานฯ ทักษสถานหญิงเชียงใหม่ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน วิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการทอผ้าไหม ผู้ประกอบการธุรกิจผ้าไหม เพื่อวางแผนการขยายผลการดำเนินงาน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแนวทางการพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูสอนทอผ้าไหมแบบมีส่วนร่วมของทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ตามวัตถุประสงค์การวิจัย เป็นไปดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูสอนการทอผ้าไหมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิชาชีพ ทอผ้าไหม ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่

1.1 ผลการเตรียมความพร้อม ทบทวนสถานการณ์ภายในโรงงาน

สถานการณ์ปัจจุบันของกลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหมในโรงงานทอผ้ามีผู้ต้องขัง จำนวน 87 คน แบ่งเป็นผู้ต้องขังทอผ้าฝ้าย จำนวน 50 คน ผู้ต้องขังทอผ้าไหม จำนวน 35 คน และผู้ต้องขังที่เข้ามาในกลุ่มใหม่ (ยังไม่ได้เริ่มทอผ้า) จำนวน 2 คน ปัจจุบันมีก๊ทอผ้าไหม จำนวน 30 หลัง และก๊ทอผ้าฝ้าย จำนวน 11 หลัง มีผ้าไหมที่ทอเสร็จแล้วประมาณ 50 ผืน

ลวดลายผ้าไหมที่ออกแบบโดยผู้ต้องขังและทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์มีจำนวน 5 ลาย นอกจากนี้มีอีก 2 ลาย กำลังอยู่ในขั้นตอนการขอลิขสิทธิ์คือ ลายแก้วตาเสาวรสและลายกำลังใจหลังกำแพง (เป็นลวดลายที่ได้จากการประกวดจากงานวิจัยระยะที่ 1 คือ ลายยิ้มสยาม ลายบัวบูชา ลายแก้วตาเสาวรส) รายได้จากกลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหมส่วนใหญ่มาจากการทองานจ้าง แต่ผ้าไหมที่ทอเสร็จแล้วยังขายได้น้อย เพราะขาดการประชาสัมพันธ์รูปแบบและปัญหาของการเรียนการสอนในปัจจุบัน

ส่วนรูปแบบการเรียนการสอนเป็นการสอนแบบประกบ ตัวต่อตัว “ถ้าขั้นตอนไหนคนขาดก็จะให้คนใหม่เข้าฝึกปฏิบัติแบบตัวต่อตัว” ไม่มีกระบวนการสอน

ด้านปัญหาของการเรียนการสอนคือ ปัญหาเรื่องภาษาของผู้ต้องขังทั้งคนเรียนและคนสอน ใช้ภาษาในการสื่อสารไม่ตรงกัน ปัญหาเรื่องสื่อการสอนและวิธีการสอน ซึ่งขาดอุปกรณ์การเรียนการสอน เช่น สื่อการสอน เอกสารประกอบการเรียนรูปภาพเป็นต้น ที่ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นภาพและมีความรู้พื้นฐานเรื่องการทอผ้าไหม ปัญหาจากผู้ต้องขังที่จะเป็นครูมีจำนวนน้อยและขาดการสอนการแก้ไข ปัญหาในแนวทางที่ถูกต้อง “ขาดระบบการเรียนการสอนแบบเป็นขั้นเป็นตอน” ปัญหาเรื่องสถานที่ไม่เอื้ออำนวย ไม่มีพื้นที่เฉพาะสำหรับการเรียน ปัญหาเรื่องผู้เรียนใหม่ มีจำนวนน้อย ขาดความพร้อมทางสภาพจิตใจ ขาดความตั้งใจ ปัญหาเรื่องอุปกรณ์ทอผ้าไหม ถูกเคลื่อนย้าย สภาพไม่พร้อมใช้งาน เสื่อมสภาพ ปัญหาเรื่องสุขภาพของครูสอนทอผ้าไหม

ขณะที่ความคาดหวังต่อรูปแบบการเรียนการสอนในอนาคต มุมมองของผู้ปกครองโรงงานคือ “ขาดคนในขั้นตอนไหนก็ให้ครูในแต่ละขั้นตอนสอนในขั้นตอนนั้นเลย” และ “รู้ทุกขั้นตอนแต่อาจจะไม่ต้องทำเป็นทุกขั้นตอน” มุมมองของครูสอนทอผ้าไหมเสนอแนะว่าวิธีการสอนควรจะแนะนำให้รู้จักอุปกรณ์สาธิต ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ และตรวจประเมินผลงานของผู้เรียน มุมมองของผู้เรียน “อยากให้สอนตั้งแต่ขั้นตอนแรก ทำให้ดูทุกขั้นตอน อยากลงมือทำด้วย

ขอบปฏิบัติไม่เน้นทฤษฎี อยากได้วิธีการที่ง่ายเอาที่เข้าใจเนื้อหา”

1.2 ผลการคัดเลือกผู้ต้องขังเป็นครูสอนทอผ้าไหม และการประเมินก่อนการเสริมสร้างทักษะความชำนาญด้านการทอผ้าไหม

การคัดเลือกครูสอนทอผ้าไหมและการประเมินก่อนการเสริมสร้างทักษะความชำนาญด้านการทอผ้าไหม ใช้วิธีชักถามผู้ต้องขังรายบุคคลแยกในแต่ละชั้นตอนโดยวิทยากร (อาจารย์ปรีชาเกียรติ บุญเกียรติ) พร้อมทั้งยืนยันรายชื่อผู้ต้องขังที่คัดเลือกเป็นครูสอนทอผ้าไหมร่วมกับผู้ปกครองโรงงานและหัวหน้าโรงงาน มีครูสอนการทอผ้าไหมจำนวน 14 คน

1.3 ข้อมูลความจำเป็นและความต้องการของผู้ต้องขังต่อการพัฒนาให้เป็นครูสอนทอผ้าไหม

จากศึกษาและวิเคราะห์ความจำเป็นและความต้องการพัฒนาครูสอนทอผ้าไหมสรุปได้ว่า ในมุมมองของวิทยากรเสนอแนะว่า ควรเพิ่มความรู้เรื่องเส้นไหม น่าจะต้องเห็นของจริงของเส้นไหม หลากหลายรูปแบบ ควรมีโอกาสเสริมการทำงานของครูสอนฯ เพื่อให้การทำงานง่ายขึ้น เช่น ผ้าพื้น ขณะสาวไหม หนังสือลายไทยช่วยในการออกแบบลายผ้า ควรฝึกเทคนิคการทำงานที่ทำให้ทำได้เร็วขึ้น มีประสิทธิภาพ เช่น การใส่ฟันหวีแนวตั้ง การทากาว และปรับเส้นไหมตะกอลาเหยียบ เทคนิคการทอผ้า ควรเพิ่มทักษะการถ่ายทอดความรู้ การเรียบเรียงคำพูดในการสอนในมุมมองจากผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม) มีความต้องการเสริมทักษะคือ อยากได้เทคนิคในขั้นตอนการทอผ้า เช่น เทคนิคการกรอไหม รวมเข้าหลอดใหญ่ เทคนิคไม่ให้ตักทองข้าง เป็นต้น อยากได้อุปกรณ์ในขั้นตอนการทอผ้าอยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งาน เช่น การตั้งม้าม้วนด้ายและก๊อปปี้ไม่ได้ องค์กรที่เหมาะสม อยากได้พิมพ์เพิ่ม อยากได้สื่อสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับลายผ้า เป็นต้น และประเด็นอื่นๆ เช่น อยากได้ผู้เรียนใหม่ที่มีความตั้งใจและสนใจเรียนรู้ เป็นต้น

1.4 ผลการวางแผนการพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูผู้สอน (เสริมสร้างทักษะความชำนาญการใน

กระบวนการทอผ้าไหมและเสริมสร้างทักษะการถ่ายทอดที่ดีและคุณลักษณะความเป็นครูที่ดี)

การประชุมวางแผนการพัฒนาผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม) สรุประยะเวลาแผนการพัฒนาเพื่อเสริมทักษะความชำนาญในการทอผ้าไหมแก่ผู้ต้องขัง (ครูสอนการทอผ้าไหม) จำนวน 63 วัน ช่วงเดือน ธันวาคม 2560 - มีนาคม 2561 ในการเสริมทักษะนี้จะขึ้นห้วม้วน 2 ห้วม้วน ทอเป็นผ้าพื้น 1 ห้วม้วน และอีก 1 ห้วม้วนทอลวดลาย “พุทธวา” ลายที่ได้รางวัลที่ 3 จากการประกวดออกแบบลายผ้า ครั้งที่ 2 ใช้เส้นไหมโทนสีเหลือง

การประชุมวางแผนการพัฒนาเสริมสร้างทักษะการถ่ายทอดที่ดีและคุณลักษณะความเป็นครูที่ดี สรุปว่า หัวข้อการอบรมเรื่องการเสริมสร้างทักษะการถ่ายทอดที่ดีและคุณลักษณะความเป็นครูที่ดี ระยะเวลาอบรม 3 วัน ผู้เข้าร่วมอบรมเป็นครูสอน ทอผ้าไหมในแต่ละชั้นตอนจำนวน 14 คน วิธีการสอนแบบวิธีการบรรยาย แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับวิทยากร ทดลองฝึกปฏิบัติการสอนในทักษะการถ่ายทอดที่ดี ในขณะเดียวกันจะสอดแทรกการเสริมสร้างแรงบันดาลใจและทัศนคติที่ดีต่อการเป็นครู รวมทั้งคุณลักษณะของความเป็นครูที่ดี วิธีการประเมินผล วิทยากรประเมินจากการสังเกต พฤติกรรมและให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

1.5 ผลการดำเนินงานของกิจกรรมเสริมสร้างทักษะความชำนาญการในกระบวนการทอผ้าไหมให้แก่ผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม)

การเสริมทักษะความชำนาญในการทอผ้าไหมให้แก่ผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม) ด้วยการให้ครูสอนทอผ้าไหมร่วมกันทอผ้าไหมลวดลาย “พุทธวา” ระยะเวลาเป็นไปตามที่วางแผนไว้คือ 29 พฤศจิกายน 2560 - 7 มีนาคม 2561 (ประมาณ 3 เดือน) วิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการทอผ้าไหมคือ อาจารย์ปรีชาเกียรติ บุญเกียรติ ในภาพรวมหลังการเสริมทักษะวิทยากรแสดงความคิดเห็นว่าทุกคนทำงานในขั้นตอนที่ตนเองเป็นครูสอนทอผ้าไหมได้ในระดับดี วิทยากรจึงเสริมเรื่องเทคนิคต่างๆ เพื่อให้ทอผ้าไหมได้มีคุณภาพและรวดเร็วมากขึ้น

1.6 ผลดำเนินงานของกิจกรรมเสริมสร้างทักษะความชำนาญการในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม)

การเสริมสร้างทักษะความชำนาญการในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม) มีลักษณะกิจกรรม โดยการบรรยายของวิทยากร และการฝึกปฏิบัติของครูสอนทอผ้าไหมพร้อมให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) มีหัวใจสำคัญ 3 ขั้นตอน คือ 1) เกริ่นนำ (ขั้นนำ) เป็นการสร้างแรงจูงใจ สร้างความสนใจ ปลุกเร้าความสนใจให้อยากมาเรียน บอกถึงเป้าหมายในการเรียน 2) ขั้นตอนสอน และ 3) ขั้นสรุปสิ่งที่ครูสอนกับผู้เรียน สอบถามผู้เรียนว่าได้ อะไรบ้างครูสอนสามารถตอบได้ว่าบรรลุการสอนได้หรือไม่

1.7 ผลการคัดเลือกผู้ต้องขัง (ผู้เรียนใหม่) แบบมีส่วนร่วม

การคัดเลือกผู้เรียนใหม่แบบมีส่วนร่วมนี้ ดำเนินการจากเสนอชื่อผู้เรียนจากครูสอนทอผ้าไหม เสนอรายชื่อผู้เรียนใหม่ จำนวน 14 คน แยกตามขั้นตอนการทอผ้า หลังจากนั้นจึงมีการสนทนากลุ่มผู้เรียนใหม่เพื่อยืนยันความตั้งใจและความพร้อมในการเข้าร่วมตลอดระยะเวลาอบรม

1.8 การวางแผนเตรียมการสอนผู้เรียนใหม่ แบบมีส่วนร่วม

การวางแผนเตรียมการฝึกปฏิบัติสอนของครูสอนทอผ้าไหม ทารือ และตกลงร่วมกันโดยการสนทนากลุ่มกับครูสอนทอผ้าไหม (ผู้ต้องขัง) การสัมภาษณ์รายบุคคลในแต่ละขั้นตอนการทอผ้าไหม รวมทั้งผู้ปกครองโรงงาน สรุปว่าเปลี่ยนจากการสอนทอผ้าไหมลายที่เป็นลิขสิทธิ์ของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่คือ “ลายนารีสานฝัน” ทอผ้าไหมเป็นผ้าคลุมไหล่ แต่เนื่องจากลายนารีสานฝันเป็นลายที่ค่อนข้างยาก ใช้เวลาในการเรียนค่อนข้างนาน ประกอบกับเวลาที่จำกัดของงานวิจัย และภารกิจของผู้ต้องขังที่มีค่อนข้างมาก จึงได้เปลี่ยนเป็น “ลายพิกุลดอกเล็ก” ผ้าชิ้นยกเล็ก ความยาว 25 เมตร

1.9 ผลการดำเนินการฝึกปฏิบัติการเป็นครูสอนทอผ้าไหม

ผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม) ได้ฝึกปฏิบัติการเป็นครูสอนทอผ้าไหมเริ่มเดือนมิถุนายนถึงเดือนพฤศจิกายน 2561 สอนผู้เรียนใหม่ทอผ้าไหม ยกดอก “ลายพิกุลดอกเล็ก” โดยกำหนดครูผู้รับผิดชอบสอน และผู้สังเกตการณ์การเรียนการสอนในแต่ละหัวข้อ เพื่อบันทึกข้อสังเกตที่ได้ อันจะเป็นประโยชน์ในการปรับใช้กับสอนของครูต่อไปในอนาคต

2. การประเมินศักยภาพของการพัฒนาครู (ผู้ต้องขัง) สอนทอผ้าไหม

การประเมินศักยภาพของการพัฒนาผู้ต้องขังเป็นครูสอนทอผ้าไหม มี 3 วิธี คือ 1) การประเมินตนเองของผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม) เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม) พบว่า ระดับความชำนาญในกระบวนการทอผ้าไหมมีค่าเฉลี่ยหลังการเสริมทักษะเพิ่มขึ้นจากก่อนเสริมทักษะ ทั้งด้านวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือ เส้นไหม และขั้นตอนการทำงาน 2) การประเมินโดยผู้ปกครองโรงงานจากการสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในโรงงานทอผ้าไหม พบว่า ผู้ต้องขังนำเทคนิคที่ได้จากวิทยากรมาปรับใช้กับทำงานของตนเอง โดยเฉพาะในขั้นตอนการกรอไหม แบบรวมเส้นไหม และผู้ต้องขังมีการให้สีที่สวยงามขึ้น และมีบทบาทในการให้สี เลือกสีเองมากขึ้น (ต่างจากเดิมที่ต้องสอบถามจากผู้ปกครองโรงงานอย่างเดียว) มีความคิดของตนเองมากขึ้น กล้าเสนอแนะการให้สี 3) การประเมินตนเองของผู้ต้องขัง (ผู้เรียนใหม่) ที่สะท้อนศักยภาพครูสอนทอผ้าไหมที่ทำให้ผู้เรียนใหม่เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้และทักษะในกระบวนการทอผ้าไหมพบว่า ทุกประเด็นการประเมินมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นกว่าก่อนมาเรียนกับผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม) สะท้อนได้ว่าผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม) มีศักยภาพสอนทำให้ผู้เรียนใหม่ได้ความรู้และความเข้าใจในกระบวนการทอผ้าไหมมากขึ้น

3. การค้นหามาตรฐานการสร้างครูต้นแบบการทอผ้าไหมของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่

จากการถอดบทเรียนแนวทางการพัฒนาผู้ต้องขังเป็นครูสอนการทอผ้าไหมและมาตรฐานการสร้างครุต้นแบบการทอผ้าไหมของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่พบว่า ขั้นตอนการพัฒนาครุต้นแบบได้ดังนี้ 1) คัดเลือกครูสอนทอผ้าไหมรุ่นที่ 2 โดยครูรุ่นที่ 1 (ครู 14 คน ที่ได้งานวิจัยนี้) 2) คัดเลือกผู้เรียนใหม่รุ่นที่ 2 โดยครูรุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 ร่วมกัน โดยผู้เรียนใหม่จะเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการเป็นครูต่อไปในอนาคต ต้องสามารถทำในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้ในกระบวนการทอผ้าไหมได้ดี 3) เสริมทักษะการถ่ายทอดความรู้โดยจัดเป็นการสนทนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ร่วมกันระหว่างครูรุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 4) ครูรุ่นที่ 2 จะสอนเรื่องเส้นไหมที่มาของโรงงานฝึกปฏิบัติการสอนตามกระบวนการ 5) ครูรุ่นที่ 2 สอนผู้เรียนรุ่นที่ 2 ในเรื่อง การเขียนลายและการประกวดการเขียนลาย 6) สอนการทอผ้าไหมตั้งแต่ขั้นตอนการกรอไหมจนถึงขั้นตอนการทอผ้าไหมโดยระหว่างการปฏิบัติแต่ละขั้นตอนต้องมีการประเมินผู้เรียนว่าใครมีศักยภาพที่จะเป็นครูรุ่นต่อไปได้

มาตรฐานการสร้างครุต้นแบบ (คุณสมบัติของครู) ได้จากถอดบทเรียนจากผู้ต้องขังทั้งครูสอนทอผ้าไหมและผู้เรียนใหม่ ภายหลังจากฝึกปฏิบัติการเป็นครู คือ ใจเย็น มีเวลาให้กับผู้เรียน ครูควรระมัดระวังคำพูด และการปฏิบัติตัวต่อผู้เรียน รวมทั้งไม่ใช้อารมณ์กับผู้เรียน รับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน เปิดโอกาสในการให้นักเรียนได้ฝึกฝน ได้เรียนรู้ แต่นักเรียนจะไม่กดดันในขั้นตอนนั้น ชื่นชมหรือให้กำลังใจกับผู้เรียน อย่าติผลงานของผู้เรียนมากเกินไป อาจจะทำให้ผู้เรียนเกิดความท้อแท้ได้ ครูควรสังเกตอารมณ์ของผู้เรียน ซึ่งมาตรฐานการสร้างครุต้นแบบที่ผู้ต้องขังสะท้อนมานี้ ผู้ต้องขังให้เหตุผลว่าการทอผ้าไหมเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่อาศัยความละเอียด ประณีต ต้องใจเย็น ค่อยๆ ทำ ค่อยๆ สอน ให้เวลาในการฝึกฝนจึงจะเกิดทักษะความชำนาญ คนที่ไม่เป็นต้องใช้เวลาในการเรียนรู้และโอกาสในฝึกทำ

นอกจากนี้ สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงคือ สภาพจิตใจและอารมณ์ของผู้เรียน เพราะผู้ต้องขังค่อนข้างมี

ความบอบบางทางอารมณ์ จิตใจมีความกังวล โดยเฉพาะหลังจากออกห้องเยี่ยมญาติ อาจจะได้รับเรื่องสะเทือนใจหรือกังวลใจจากญาติที่มาเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้ฟัง ทำให้ไม่มีสมาธิที่จะเรียนและฝึกทอผ้า รวมทั้งผู้ต้องขังอยากให้ครูชื่นชมหรือให้กำลังใจกับผู้เรียน อย่าติผลงาน เพราะเขารู้สึกผิดและแย่ตั้งแต่งานที่ทำผิดพลาดแล้ว

ลักษณะของผู้เรียนที่ดีคือ ผู้เรียนต้องมีความนอบน้อมเคารพครู ตั้งใจเรียน/สนใจเรียน/ใฝ่หาความรู้ ผู้เรียนต้องกล้าถามในสิ่งที่ไม่รู้และไม่เข้าใจ เวลาครูตื้อย้าน้อยใจ/อย่าหงุดหงิดใส่อาจารย์ ผู้เรียนต้องสนใจทุกขั้นตอน

แนวทางการพัฒนาครุต้นแบบของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ ได้ถอดบทเรียนซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้ต้องขังในกลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหม ที่ไม่ต้องการอะไรที่เป็นทางการมากเกินไป เป็นการเรียนรู้และลงมือทำจริง ให้ผู้ต้องขังใหม่ลองทำขั้นตอนที่สนใจไปก่อน เลือกตามความถนัด ให้ผู้ต้องขังไม่เครียด มีความสุขอยากทำ หลังจากนั้นจึงคัดเลือกคนที่มีศักยภาพสามารถพัฒนาให้เป็นครูสอนทอผ้าไหมเข้าฝึกอบรมการเป็นครูรุ่นต่อไป ดังนั้น การจัดอบรมพัฒนาครูสอนทอผ้าไหม จึงควรจัดปีละ 1 ครั้ง มี 2 กิจกรรมย่อย ดังนี้

กิจกรรมย่อยที่ 1 คือ กิจกรรมฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้และทักษะการทอผ้าไหม ผู้เข้าอบรมรุ่นละ 40 คน เป็นผู้ต้องขังในโรงงานทอผ้าที่ยังไม่เคยเข้าร่วมอบรม โดยครูสอนรุ่นที่ 1 และครูรุ่นที่ 2 เป็นวิทยากรฝึกอบรมให้ โดยแบ่งผู้เข้าอบรมตามความถนัด และให้เลือกเรียนเฉพาะในขั้นตอนตามความสนใจ แต่ไม่ได้เรียนครบทุกกระบวนการตั้งแต่กรอถึงการทอผ้า เช่น ผู้ต้องขังสนใจเรียนการสาวไหม ก็จะไปเรียนกับครูสอนสาวไหม วัตถุประสงค์การฝึกอบรมคือ เพื่อให้รู้และเข้าใจกระบวนการทอผ้าไหมในขั้นตอนที่สนใจ

กิจกรรมย่อยที่ 2 คือ กิจกรรมฝึกอบรมเพื่อพัฒนาให้เป็นครูสอนทอผ้าไหมรุ่นใหม่ โดยครูรุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 ร่วมกันคัดเลือกผู้ต้องขังที่มีศักยภาพจะเป็นครูสอนทอผ้าในอนาคต จำนวน 15 คน วัตถุประสงค์การฝึกอบรมคือ เพื่อเพิ่มทักษะการทอ

ผ้าไหมและทักษะการถ่ายทอดเตรียมความก่อนฝึกปฏิบัติการสอน

4. การสร้างต้นแบบครู (ผู้ต้องขัง) สอนการทอผ้าไหมของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ จากงานวิจัยนี้สามารถสร้างครูต้นแบบรุ่นที่ 1 ของโรงงานทอผ้าทัศนสถานหญิง จำนวน 11 คน เป็นครูต้นแบบในแต่ละขั้นตอน ซึ่งบางคนเป็นครูมากกว่า 1 ขั้นตอน

อภิปรายผล

การพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูสอนทอผ้าไหม โดยเริ่มจากการเตรียมความพร้อมและทบทวนสถานการณ์ภายในโรงงานทอผ้า คัดเลือกผู้ต้องขังที่จะเป็นครู และประเมินก่อนการเสริมสร้างทักษะความชำนาญด้านการทอผ้าไหม การศึกษาและวิเคราะห์ความจำเป็นและความต้องการเพิ่มทักษะของผู้ต้องขัง ทำให้ทราบว่าควรเพิ่มด้านเทคนิคการทอผ้าไหม และทักษะการถ่ายทอดความรู้คือ ความรู้ที่ควรเพิ่มให้กับผู้ต้องขัง (ครูสอนทอผ้าไหม) วางแผนการพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูตามความจำเป็นและต้องการ จัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะความชำนาญในกระบวนการทอผ้าไหมและทักษะการถ่ายทอดความรู้ วางแผนเตรียมการสอนผู้เรียนใหม่ ฝึกปฏิบัติการเป็นครูสอนทอผ้าไหมกับผู้เรียนใหม่โดยเน้นการลงมือฝึกปฏิบัติ และประเมินผลการสอน ซึ่งแนวทางการพัฒนาผู้ต้องขังเป็นครู สอดคล้องกับแนวคิดของ Maharatanasakul (2013: 96-98) ซึ่งได้เสนอว่า ขั้นตอนการฝึกอบรมหรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มี 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ ได้แก่ ขั้นตอนแรกทำการประเมินความจำเป็นในการฝึกอบรมของคนก่อนว่าควรเสริมเรื่องใด ต่อจากนั้นจึงเป็นขั้นตอนการฝึกอบรมและพัฒนา ขั้นตอนสุดท้ายคือ การประเมิน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Arsae et al. (2013: 19) ที่เสนอแนวทางการพัฒนาเยาวชนให้เป็นครูสอนอัลกุรอานควรเริ่มจากการทบทวนกระบวนการเรียนการสอน จากนั้นกำหนดคุณสมบัติเยาวชนที่จะคัดเลือกมาเป็นครู คัดเลือกเบื้องต้น ดำเนินการพัฒนาเยาวชนโดยเสริมความรู้พร้อมเสริมเทคนิคการสอนให้เด็กเข้าใจง่าย จำง่าย สุดท้ายประเมินผลสรุปความ

คิดเห็นของผู้นำและผู้เข้าร่วมการประชุม และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Chetragran (2009: 192) ที่เสนอแนวทางการเรียนรู้สู่ความเป็นเลิศของการพัฒนาอาชีพทอผ้าไหมในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง โดยใช้วิธีการสอนที่เน้นให้คูตัวอย่างของจริงและเรียนรู้ภาคปฏิบัติด้วยการปฏิบัติจริงที่กลุ่มอาชีพในชุมชนในลักษณะของ On the Job Training

การประเมินศักยภาพของการพัฒนาครู (ผู้ต้องขัง) สอนการทอผ้าไหมเป็นการประเมินจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อาทิ การประเมินตนเองของผู้ต้องขัง (ครูสอนการทอผ้าไหม) การประเมินโดยผู้ปกครองโรงงาน การประเมินตนเองของผู้ต้องขัง (ผู้เรียนใหม่) ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพของการพัฒนาครูว่าสามารถสอนผู้เรียนใหม่ให้มีทักษะการทอผ้าไหมมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Arsae et al. (2013: 19) ที่เสนอแนวทางการพัฒนาเยาวชนให้เป็นครูสอนอัลกุรอาน โดยกำหนดคุณสมบัติเยาวชนที่จะคัดเลือกมาเป็นครู จากผู้ที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาและรับรองร่วมกัน และสุดท้ายประเมินผลสรุปการพัฒนาศักยภาพการสอนโดยการแสดงความคิดเห็นของผู้นำและผู้เข้าร่วมการประชุมในการฝึกเด็กให้เป็นครู

การค้นหามาตรฐานการสร้างครูต้นแบบการทอผ้าไหมของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ พบว่าคุณลักษณะของครูที่ดีควรต้องมีคุณสมบัติ อาทิ ใจเย็น มีเวลาให้ผู้เรียน รับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Arsae et al. (2013: 19) ที่กำหนดคุณสมบัติเยาวชนที่จะคัดเลือกมาเป็นครูสอนอัลกุรอานว่าควรมีคุณสมบัติ 5 ประการ คือ มีอัคลาคดี (จรรยาบรรณ) อ่านอัลกุรอานได้ มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา และได้รับการยอมรับจากชุมชน

การดำเนินวิจัยแบบมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องขัง ผู้ปกครองโรงงาน ผู้อำนวยการทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ กรมหม่อนไหม เป็นต้น เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้

สภาพของกลุ่มวิชาชีพของกลุ่มและการสร้างความสัมพันธ์ที่ตระหนักรู้ทางทิมวิจัย ผู้ต้องขัง และผู้ปกครองโรงงาน โดยการพูดคุยและซักถามทำให้ทราบข้อมูลชัดเจนยิ่งขึ้นและสังเกตการณ์กิริยาท่าทางต่างๆ ของผู้ต้องขัง ว่าสถานการณ์ปัจจุบันของกลุ่มเป็นอย่างไร มีความพร้อมในการให้ความร่วมมือหรือไม่ ความกังวลใจของผู้ต้องขัง เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยการทบทวนและตัดสินใจรายชื่อครูสอนทอผ้าไหมร่วมกับผู้ปกครองโรงงานและหัวหน้าโรงงานเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อเพิ่มทักษะความชำนาญในการทอผ้าไหมร่วมกับวิทยากร ครูสอนทอผ้าไหม ผู้ปกครองโรงงาน ทิมวิจัยหม่อนไหม เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างทักษะความชำนาญ โดยแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ร่วมกับวิทยากร และลงมือปฏิบัติงานในขั้นตอนที่จะเป็นครูสอนทอผ้าไหม ซึ่งสอดคล้องแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านที่ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมดังเช่น Cohen & Uphoff (1981: 6) และ Walaisatian (2005) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมนั้นสมาชิกต้องเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการวางแผนและตัดสินใจ ในการปฏิบัติการในผลประโยชน์ และในการติดตามและประเมินผล และวิธีการเก็บข้อมูลที่สอดคล้องกับแนวคิดของ Gillis & Jackson (2002) และ McNiff & Whitehead (2011) ซึ่งเสนอวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมต้องพิจารณาตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ได้แก่ การสนทนากลุ่ม การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการบันทึกข้อมูล การสัมภาษณ์ การบันทึกประจำวัน และบันทึกส่วนบุคคล แบบสอบถาม และการสำรวจ เป็นต้น

สรุปผล

งานวิจัยนี้ได้สรุปผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูสอนทอผ้าไหมแบบมีส่วนร่วมของททสสถานหญิงเชียงใหม่ ซึ่งมี 4 วัตถุประสงค์การวิจัย ผลการศึกษาแยกตาม

วัตถุประสงค์งานวิจัยได้ดังนี้

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูสอนการทอผ้าไหมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิชาชีพทอผ้าไหม ททสสถานหญิงเชียงใหม่ ผลของการศึกษาคือรูปแบบการเรียนการสอน เป็นการสอนแบบประกบตัวต่อตัว “ถ้าขั้นตอนไหนคนขาด ก็จะให้คนใหม่เข้าฝึกปฏิบัติแบบตัวต่อตัว” ไม่มีกระบวนการสอน การคัดเลือกครูสอนทอผ้าไหม และการประเมินก่อนการเสริมสร้างทักษะความชำนาญด้านการทอผ้าไหม ใช้วิธีซักถามผู้ต้องขังรายบุคคลแยกในแต่ละขั้นตอนโดยวิทยากร พร้อมทั้งยืนยันรายชื่อผู้ต้องขังที่คัดเลือกเป็นครูสอนทอผ้าไหมร่วมกับผู้ปกครองโรงงานและหัวหน้าโรงงาน มีครูสอนการทอผ้าไหมจำนวน 14 คนและผู้ต้องขัง (ครูสอนการทอผ้าไหม) ได้ฝึกปฏิบัติการเป็นครูสอนทอผ้าไหมเริ่มเดือนมิถุนายนถึงเดือนพฤศจิกายน 2561 สอนผู้เรียนใหม่ทอผ้าไหมยกดอก “ลายพิกลดอกเล็ก” โดยกำหนดครูผู้รับผิดชอบสอนและผู้สังเกตการณ์การเรียนการสอนในแต่ละหัวข้อเพื่อบันทึกข้อสังเกตที่ได้ อันจะเป็นประโยชน์ในการปรับใช้กับสอนของครูต่อไปในอนาคต ซึ่งสามารถสรุปขั้นตอนการพัฒนาผู้ต้องขังเป็นครูสอนทอผ้าไหมได้ดังนี้ 1) การเตรียมความพร้อมและทบทวนสถานการณ์ภายในโรงงานทอผ้า 2) คัดเลือกผู้ต้องขังเป็นจะเป็นครูและประเมินก่อนการเสริมสร้างทักษะความชำนาญด้านการทอผ้าไหม 3) ศึกษาและวางแผนการพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูตามความจำเป็นและต้องการ 4) จัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะความชำนาญในกระบวนการทอผ้าไหมและทักษะการถ่ายทอดความรู้ 5) วางแผนเตรียมการสอนผู้เรียนใหม่ 6) ฝึกปฏิบัติการเป็นครูสอนทอผ้าไหมกับผู้เรียนใหม่ 7) ประเมินผลการสอน

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อประเมินศักยภาพของการพัฒนาครู (ผู้ต้องขัง) สอนการทอผ้าไหม ซึ่งการประเมินศักยภาพของการพัฒนาผู้ต้องขังเป็นครูสอนการทอผ้าไหม มี 3 วิธีคือ 1) การประเมินตนเองของผู้ต้องขัง (ครูสอนการทอผ้าไหม) เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงที่เกิด

ขึ้นกับผู้ต้องขัง (ครูสอนการทอไหม) พบว่า ระดับความชำนาญในกระบวนการทอผ้าไหมมีค่าเฉลี่ยหลังการเสริมทักษะเพิ่มขึ้นจากก่อนเสริมทักษะ ทั้งด้านวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือ เส้นไหม และขั้นตอนการทำงาน 2) การประเมินโดยผู้ปกครองโรงงานจากการสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในโรงงานทอผ้าไหมพบว่า ผู้ต้องขังนำเทคนิคที่ได้จากวิทยากรมาปรับใช้กับทำงานของตนเอง โดยเฉพาะในขั้นตอนการกรอไหมแบบรวมเส้นไหม และผู้ต้องขังมีการให้สีที่สวยงามขึ้น และมีบทบาทในการให้สี เลือกสีเองมากขึ้น (ต่างจากเดิมที่ต้องสอบถามจากผู้ปกครองโรงงานอย่างเดียว) มีความคิดของตนเองมากขึ้น กล้าเสนอแนะการให้สี 3) การประเมินตนเองของผู้ต้องขัง (ผู้เรียนใหม่) โดยให้ผู้ต้องขัง (ผู้เรียนใหม่) ประเมินตนเองเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้และทักษะในกระบวนการทอผ้าไหมพบว่า ทุกประเด็นการประเมินมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นกว่าก่อนมาเรียนกับผู้ต้องขัง (ครูสอนการทอผ้าไหม) สะท้อนได้ว่าผู้ต้องขัง (ครูสอนการทอผ้าไหม) มีศักยภาพในการสอน ทำให้ผู้เรียนใหม่มีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการทอผ้าไหมมากขึ้น

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อค้นหามาตรฐานการสร้างครูต้นแบบการทอผ้าไหมของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ ถอดบทเรียนแนวทางการพัฒนาผู้ต้องขังเป็นครูสอนการทอผ้าไหมและมาตรฐานการสร้างครูต้นแบบการทอผ้าไหมของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่พบว่า ขั้นตอนการพัฒนาครูต้นแบบได้ ดังนี้ 1) คัดเลือกครูสอนทอผ้าไหมรุ่นที่ 2 โดยครูรุ่นที่ 1 (ครู 14 คน ที่ได้งานวิจัยนี้) 2) คัดเลือกครูสอนทอผ้าไหมรุ่นที่ 2 โดยครูรุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 ร่วมกัน โดยผู้เรียนใหม่ควรเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการเป็นครูต่อไปในอนาคต ต้องสามารถทำในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการทอผ้าไหมได้ในดี 3) เสริมทักษะการถ่ายทอดความรู้โดยจัดเป็นการสนทนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ร่วมกันระหว่างครูรุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 4) ครูรุ่นที่ 2 จะสอนเรื่องเส้นไหมที่มาของโรงงานฝึกปฏิบัติการสอนตามกระบวนการ 5) ครูรุ่นที่ 2 สอนผู้เรียนรุ่นที่ 2 ในเรื่อง

การเขียนลายและการประกวดการเขียนลาย 6) สอนการทอผ้าไหมตั้งแต่ขั้นตอนการกรอไหมจนถึงขั้นตอนการทอผ้าไหมโดยระหว่างการปฏิบัติแต่ละขั้นตอนต้องมีการประเมินผู้เรียนว่าใครมีศักยภาพที่จะเป็นครูรุ่นต่อไปได้ และมาตรฐานการสร้างครูต้นแบบ (คุณสมบัติของครู) คือ ใจเย็น มีเวลาให้กับผู้เรียน ครูควรระมัดระวังคำพูด และการปฏิบัติตัวต่อผู้เรียน รวมทั้งไม่ใช้อารมณ์กับผู้สอน รับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน เปิดโอกาสในการให้นักเรียนได้ฝึกฝนได้เรียนรู้ถึงแม้ว่านักเรียนจะไม่ถนัดในขั้นตอนนั้นก็ควรชื่นชมหรือให้กำลังใจกับผู้เรียน อย่าติผลงานของผู้เรียนมากเกินไป อาจจะทำให้ผู้เรียนเกิดความท้อแท้ได้และครูควรสังเกตอารมณ์ของผู้เรียน

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อสร้างต้นแบบครู (ผู้ต้องขัง) สอนการทอผ้าไหมของทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ จากงานวิจัยนี้สามารถสร้างครูต้นแบบรุ่นที่ 1 ของโรงงานทอผ้าทัศนสถานหญิง จำนวน 11 คน เป็นครูต้นแบบในแต่ละขั้นตอน ซึ่งบางคนเป็นครูได้มากกว่าหนึ่งขั้นตอน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับนำไปใช้

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการสำหรับการพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูสอนการทอผ้าไหมควรเริ่มจากให้ผู้ต้องขังใหม่เลือกเรียนรู้เฉพาะขั้นตอนที่ตนเองสนใจ เรียนรู้ภาคปฏิบัติด้วยการปฏิบัติจริงในลักษณะของ On the Job Training ให้ผู้ต้องขังฝึกปฏิบัติในโรงงานจนเกิดความชำนาญ ต่อจากนั้นคัดเลือกผู้ต้องขังที่มีศักยภาพมาเข้าฝึกอบรมการพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นครูสอนทอผ้าไหมโดยให้ผู้เรียนรู้ทุกขั้นตอนของการทอผ้าไหม เพิ่มเทคนิคการทอผ้าไหมและทักษะการถ่ายทอดความรู้ พร้อมทั้งฝึกปฏิบัติการเป็นครูสอนกับผู้เรียนใหม่ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการสำหรับงานวิจัยที่ทำในทัศนสถานหรือเรือนจำอื่นๆ ควรศึกษาและปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับของพื้นที่วิจัยอย่างเคร่งครัด อาทิ การขออนุญาตกรมราชทัณฑ์

การขออนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลวิจัยทุกครั้ง
ห้ามนำสิ่งของต้องห้ามเข้าในทัศนสถานการเข้า
ออกพื้นที่ตามเวลาที่กำหนด ห้ามเปิดเผยข้อมูลและ
รูปถ่ายของผู้ต้องขัง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป
ควรมีการศึกษาและวางแผนอาชีพการทอผ้าไหมเมื่อ
พ้นโทษที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางครอบครัว
และเศรษฐกิจของผู้ต้องขัง

References

- Arsae, A., Yaming, M., Benda-o, A., Waesama, H. & Arsae, W. (2013). *Guidelines for Youth Development as a Teacher of the Al-Quran in Qiraati System*. Al-Quran Learning Center in Qiraati Makassul Quran System, Baraho Sub-District, Muang District, Pattani Province. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF). [in Thai]
- Boonpirom, S. (2014). *Self-actualization for teachers*. Bangkok: Triple Education. [in Thai]
- Chetragran, S. (2009). *Learning Approach for Development Thai Silk Weaving: A Case Study of the One Tambon One Product Project in the Middle Northeastern, Thailand*. Doctor of Philosophy Program in Vocational Education, Kasetsart University. [in Thai]
- Chumjit, Y. (2015). *Self-actualization for teachers* (6th Ed.). Bangkok: Odeon Store. [in Thai]
- Cohen, J. M. & Uphoff, N. T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation*. Ithaca NY: Rural Development Committee, Cornell University.
- Gillis, A. & Jackson, W. (2002). *Research Methods for Nurses: Methods and Interpretation*. Philadelphia: F. A. Davis Company.
- Maharatanasakul, P. (2013). *Managing and developing human resources*. Bangkok: Pannachon. [in Thai]
- McNiff, J. & Whitehead, J. (2011). *All You Need to Know about Action Research* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: SagePublications.
- Thiensiri, J., Kaweera, S. & Potipruek, N. (2016). *Thai Silk Weaving Vocational Curriculum Development for Chiang Mai Women Correctional Institution*. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF).
- Walaisatian, P. (2005). *Process and work techniques of developers*. Bangkok: The project to promote learning for a happy community 2005. [in Thai]

Name and Surname: Junjit Thiensiri

Highest Education: Master of Business Administration, Chiangmai University

University or Agency: The Far Eastern University

Field of Expertise: Business Administration

Name and Surname: Siriamorn Kaweera

Highest Education: Master of Business Administration, Ramkhamhaeng University

University or Agency: The Far Eastern University

Field of Expertise: Business Administration

Name and Surname: Naraphan Potipruek

Highest Education: Master of Arts Program in Hotel and Tourism Management, Naresuan University

University or Agency: Northern College

Field of Expertise: Hotel and Tourism Management